

В. М. КОЛЕСНИК

Міжрегіональна Академія управління персоналом, Нікопольський інститут

Т. В. САВЧЕНКО

Запорізький національний університет, Нікопольський факультет

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ВИТРАТИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 47(4), с. 93–98

На основі аналізу підходів до класифікації факторів впливу на витрати підприємств узагальнено та систематизовано фактори впливу на витрати промислових підприємств з максимальним врахуванням наукових підходів існуючих критеріальних ознак, визначено переваги та недоліки різних підходів до їх поділу.

Економічне реформування країни має спрямовуватися насамперед на зміни виду організаційно-економічних відносин у процесі виробництва, де одним з головних проблемних питань теоретичного та практичного характеру є витрати у господарській діяльності, які є однією з найважливіших якісних характеристик діяльності, оскільки визначають розмір доходів, фінансовий стан, рентабельність та конкурентоспроможність підприємств.

Цільове прийняття рішень у сфері управління витратами потребує максимально повного уточнення характеристик об'єкта управління [1, 229]. Оскільки діяльність будь-якого підприємства значною мірою залежить від впливу різних факторів, що взаємодіють між собою, змінюються у часі та просторі і є специфічними, як для кожної галузі промисловості, так і для кожного підприємства зокрема [2, 392].

Проблематика визначення та класифікації факторів впливу на витрати висвітлюється у базових положеннях економічної теорії, наукових розробках, спеціальній довідковій літературі, де їм приділяють особливу увагу вітчизняні і зарубіжні науковці та практики, зокрема: І. Бланк, А. Поддєрьогін, А. Череп,

Дж. Ріле, Я. Столяров, С. Дем'яненко, І. Бойчик, Г. Фандель, Ю. Цал-Цалко та ін. Проте низка питань з обґрунтування та розподілу їх значення та вагомості для управління витратами не втрачають своєї актуальності.

Наукова класифікація факторів впливу на витрати є значущою для виявлення характеру їх впливу. Така класифікація може бути побудована лише на основі якісного і кількісного аналізу залежності рівня витрат від умов функціонування підприємств [3, 246].

Серед науковців існують різні точки зору стосовно факторів, що впливають на витрати підприємства, які потрібно враховувати при розробці стратегії зниження витрат. Спочатку розглядався лише один фактор впливу на витрати — обсяг виготовленої продукції. Проте уже в 70-х роках ХХ ст. економісти дійшли висновку, що відповідь на питання, що саме визначає величину витрат підприємства, не може дати аналіз лише обсягів виробництва [4, 93]. Зрештою Дж. Ріле систематизує всі витратоутворюючі фактори і згрупує їх у структурні та функціональні. За його класифікацією, структурні фактори охоплюють: масштаб (обсяг інвестицій, які мають бути вкладені у виробництво, дослідження та розробку продукції); діапазон (ступінь верти-

кальної інтеграції, що визначає рівень розширення управління підприємством); досвід (показує, скільки разів за минулі періоди підприємство успішно здійснювало те, для чого приймалося рішення); технологія (застосовується на кожній стадії ланцюга вартостей); складність (визначає широту асортименту виробів чи послуг, які планується запропонувати споживачам). Функціональні фактори, тобто здатність підприємства успішно функціонувати, де “більше” завжди означає “краще”, відповідно, охоплюють — ефективність планування, використання потужностей, залучення робочої сили, комплексне управління якістю, зв’язки з постачальниками [3, 93].

Аналізуючи фактори впливу на витрати підприємства, видно доцільність їх розподілу на фактори зовнішнього (макро- і мікро-) та внутрішнього середовища. Такий розподіл насамперед спричинений необхідністю виявлення ступеня контрольованості розглянутих факторів підприємством. При цьому керівництво підприємства особливу увагу має

приділити саме внутрішнім факторам, що є найбільш контрольованими [5, 201].

Вплив зовнішніх факторів позначається на витратах підприємства, але не чинить безпосереднього, негайного впливу на їхній рівень. Зовнішні фактори впливу на витрати можна зарахувати до факторів макросередовища, яке належить до середовищ непрямого впливу, а його фактори є неконтрольованими підприємством. Макроекономічні фактори характеризують сучасні умови функціонування підприємств, тобто певні загрози або можливості для підприємства. Внутрішні фактори — фактори мікросередовища безпосередньо впливають на діяльність підприємства та, відповідно, на рівень його витрат [6, 393].

Слід зауважити, що більшість науковців виокремлюють зовнішні та внутрішні фактори впливу на витрати. Дослідженням цієї проблематики займався Я. С. Столяров, який розглядав саме взаємозв’язок зовнішніх і внутрішніх факторів впливу. На його думку, зовнішні фактори визначають стан внутрішніх факторів впливу на витрати (рис. 1).

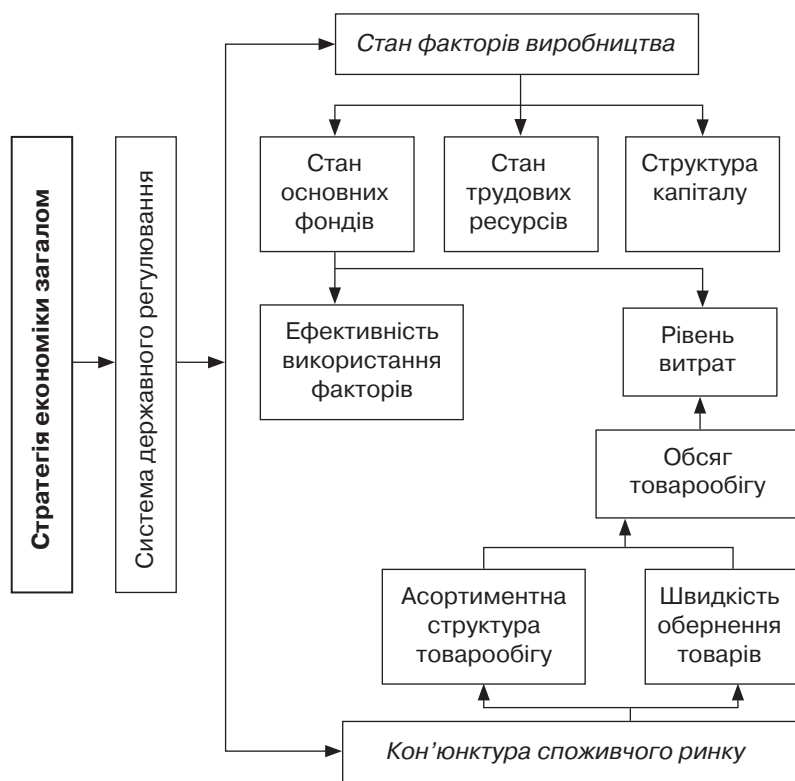

Рис. 1. Взаємозв’язок зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на витрати
Джерело [7, 93]

Думки науковців щодо важливості впливу факторів значною мірою різняться. Так, І. Бланк, досліджуючи це питання, більше уваги приділяв зовнішнім факторам, а саме: темпам інфляції у країні, рівню розвитку окремих сегментів товарного ринку, зміні рівня державних (муніципальних) орендних ставок, зміні видів і ставок податкових відрахувань, що входять до складу операційних витрат [8, 124].

А. М. Поддєрьогін, навпаки, майже не враховує вплив зовнішніх факторів на витрати підприємства, а доволі детально вивчає внутрішні фактори впливу:

- поліпшення використання основних виробничих засобів та збільшення у зв'язку з цим випуску продукції на кожну гривню основних засобів;
- раціональне використання сировини, матеріалів, палива, енергії та скорочення витрат на одиницю продукції без зниження її якості;
- на основі науково-технічного прогресу зменшення затрат живої праці на одиницю продукції;
- скорочення витрат реалізації продукції за рахунок удосконалення форм її збуту;
- зменшення витрат від браку та безгосподарності, ліквідація непродуктивних витрат;
- на основі раціональної організації апарату управління підприємством економія в адміністративно-управлінському секторі [9, 69].

С. І. Дем'яненко погоджується з думкою щодо необхідності розподілу факторів, які впливають на формування витрат, на зовнішні (ціни на матеріальні ресурси, системи і умови оподаткування, умови реалізації продукції) та внутрішні (обсяги виробництва, витратомісткість продукції) фактори [10, 24].

Своєю чергою І. М. Бойчик вважає, що до основних факторів формування витрат належать: технічний рівень виробництва, зміна структури та обсягу продукції, організація виробництва і праці, галузеві та інші чинники [11, 200].

Відомий німецький вчений Г. Фандель у своїх дослідженнях розподіляє усі фактори

впливу на витрати на виробничі (величина підприємства, виробнича програма, глибина виробництва, організація виробництва, якість факторів виробництва, зайнятість підприємства), що безпосередньо пов'язані з виробництвом, та позавиробничі (збут продукції, фінансування, дослідження і розвиток), що пов'язані з іншими невиробничими сферами діяльності підприємства [12, 292–298].

Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” регламентується формування інформації про витрати підприємства усіх форм власності та їх розкриття у фінансовій звітності. Відмітимо, що відповідно до цього документа вирізняють кілька елементів витрат.

Систематизація за економічними елементами застосовується для планування витрат виробництва, виявлення резервів їх зниження, нормування обігових коштів і контролю за їх оборотністю та для розрахунку важливих для підприємств економічних показників матеріаломісткості, оплатомісткості, фондомісткості тощо, які характеризують їхню діяльність.

Економічно однорідний вид витрат, незалежно від того, на які види виробів і на якій ділянці вони використані, називають елементом витрат. Елемент витрат висвітлює що саме витрачено. За економічним змістом витрати групують за такими елементами:

- матеріальні витрати;
- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- амортизація основних засобів і нематеріальних активів;
- інші операційні витрати (безнадійна дебіторська заборгованість; втрати від операційної курсової різниці; втрати від знецінення запасів; визнані штрафи тощо).

Майже всі науковці погоджуються з думкою, що факторами впливу на витрати є ті чи інші причини (істотні обставини), що частково впливають на їхній рівень та характер, або ж повністю визначають їх.

Зауважимо, що різні підходи до аналізу факторів впливу на витрати та їх розподіл з

визначенням ступеня пріоритетності мають як свої переваги, так і недоліки (див. таблицю).

Фактори впливу на витрати підприємства діють не ізольовано, а системно, що посилює наслідки дії кожного окремо взятого фактора.

З огляду на зазначене, нами було згруповано фактори впливу на витрати промислових підприємств (див. рис. 2).

Отже, аналізуючи витрати на підприємстві, важливим та необхідним є визначення факторів, що впливають на їх формування та зміну. Своєю чергою це сприятиме виявленню та розгляду можливостей зниження витрат, а врахування впливу взаємопов'язаних факторів забезпечуватиме формування ефективної політики підприємства щодо управління витратами, що допоможе в пошуку шляхів її вдосконалення.

Таблиця

Аналіз підходів до поділу факторів впливу на витрати за рівнем пріоритетності

Поділ факторів	Пріоритетність факторів	Переваги	Недоліки
Структурні та функціональні	Не виділено пріоритетність структурних та функціональних факторів	<ul style="list-style-type: none"> • дає змогу проводити комплексний аналіз впливу всіх факторів; • дає можливість оцінювати фактори впливу з урахуванням досвіду, технологічного підходу та рівня інвестицій; • уможлиблює оцінювання здатності підприємства успішно функціонувати 	<ul style="list-style-type: none"> • не дає змогу виділити фактори максимального впливу на витрати підприємства
Зовнішнього та внутрішнього середовища	Фактори зовнішнього середовища	<ul style="list-style-type: none"> • дає змогу оцінювати глобальні фактори впливу на такі витрати, як інфляція, законодавча база, політична та економічна ситуація в державі, податкові ставки тощо; • дає можливість контролювати рівень впливу факторів маркетингового середовища 	<ul style="list-style-type: none"> • фактори зовнішнього середовища є слабоконтрольованими або неконтрольованими, що не дає змогу підприємству достатньою мірою впливати на них; • недостатня оцінка внутрішніх (контрольованих, керованих) факторів впливу на витрати
	Фактори внутрішнього середовища	<ul style="list-style-type: none"> • дає змогу ретельно оцінювати вплив таких важливих факторів, як стан основних засобів, рівень використання матеріальних і трудових ресурсів; • дає можливість оцінювати вплив управління на витрати; • контрольованість внутрішніх факторів дає можливість впливати на них 	<ul style="list-style-type: none"> • деякі внутрішні фактори впливу на витрати підпорядковані факторам зовнішнього середовища
Виробничі і позавиробничі	Не мають чіткого визначення пріоритетності	<ul style="list-style-type: none"> • розподіляють фактори впливу на витрати за сферами діяльності підприємства; • витрати збуту, фінансування розробок та дослідів виокремлюються, що дає змогу оцінювати їх самостійно 	<ul style="list-style-type: none"> • слабо враховують фактори зовнішнього середовища

Джерело: згруповано авторами на підставі [9–12].

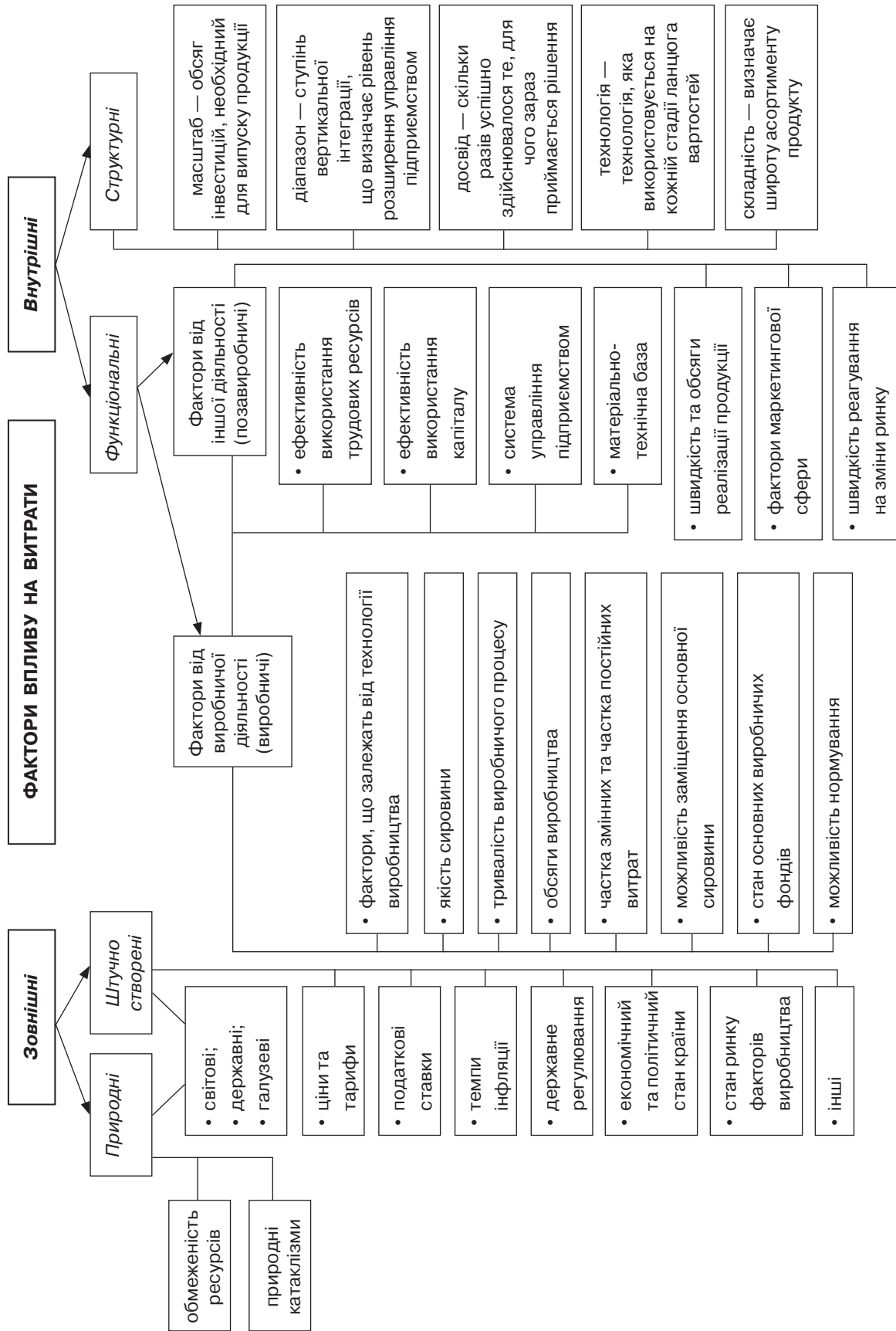

Рис. 2. Фактори впливу на витрати промислових підприємств

Література

1. Скоропад І. С. Механізм управління витратами підприємства / І. С. Скоропад, Б. Р. Балюк // Наук. вісн. НЛТУ України. — 2010. — № 20 (10). — С. 229–232.
2. Хикс Дж. Р. Стоимость и капитал / Дж. Р. Хикс; [пер. с англ.]; общ. ред. и вступ. ст. Р. М. Энтова. — М.: Изд. группа "Прогресс", 1993. — 488 с.
3. Riley John G. Bredi Rationing: A. Further Remark / G. John Riley. — 1987. — № 4. — С. 92–98.
4. Пелагей Т. Ю. Класифікація факторів впливу на витрати / Т. Ю. Пелагей // Управління розвитком. — 2013. — № 18 (158). — С. 93–95.
5. Скрипник М. І. Облік витрат на промислових підприємствах в розрізі їх класифікації / М. І. Скрипник // Екон. науки. Сер. "Облік і фінанси". — 2010. — Вип. 7 (25). — Ч. 3. — С. 200–208.
6. Грінченко А. В. Класифікація впливу на витрати підприємства / А. В. Грінченко // Теорет. та приклад. питання економіки. — 2010. — № 27. — Т. 1. — С. 392–398.
7. Столяров Я. С. Издержки общественного питания (вопросы нормирования и планирования) / Я. С. Столяров. — М.: Экономика, 1977. — 183 с.
8. Екологія: підручник / С. І. Дорогунцов, К. Ф. Коценко. — К.: КНЕУ, 2005. — 371 с.
9. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник / кер. авт. кол. і наук. ред., проф. А. М. Поддєрьогін. — [4-те вид., перероб. та допов.]. — К.: КНЕУ, 2002. — 571 с.
10. Дем'яненко С. І. Формування виробничих витрат селянських (фермерських) господарств в умовах ринку економіки / С. І. Дем'яненко. — К.: Урожай, 1994. — 152 с.
11. Економіка підприємства: навч. посіб. / І. М. Бойчик, П. С. Харів, М. І. Хопчан, Ю. В. Піга. — К.: Каравела, 2001. — 224 с.
12. Фандель Г. Теорія виробництва і витрат / Г. Фандель; пер. з нім. М. Г. Грещака. — К.: Таксон, 2000. — 520 с.

В умовах сьогодення важливим моментом системи господарювання для держави загалом і для кожного підприємства зокрема має бути цільове орієнтування розвитку на досягнення результатів, що характеризують на основі постійного, безперервного зниження витрат за рахунок визначення впливу різних специфічних факторів, що взаємодіють між собою та змінюються у часі і просторі.

В условиях нынешнего времени важным моментом системы хозяйствования для государства в целом и для каждого предприятия в частности должно быть целевое ориентирование развития на достижение результатов, которые характеризуются на основе постоянного, непрерывного снижения расходов за счет определения влияния разных специфических факторов, которые взаимодействуют между собой и изменяются во времени и пространстве.

In the conditions of present time the important moment of the system of menage must be a having a special purpose orientation of development on the achievement of results for the permanent, continuous cost cutting due to determination of influence of different specific factors that co-operate inter se and change in time and space.

Надійшла 29 жовтня 2015 р.